הסברים והערות ליומנו של 'סקנדי'

כתב: יהודה בן-צור

מרדכי רוזמן הדפיס את היומן תוך השמטות קלות וקיצור שמות מלאים. הוא הוסיף גם הערות מצדו. לנוחות הקורא "שלא היה שם" בדקתי את ההערות והשלמתי את ההשמטות בתוספת דברי פרשנות (הציטוטים מהיומן הינם בצבע כחול והתוספות בשחור). שמות האנשים המוזכרים ביומן המקורי מוצגים בד"כ בשמם הפרטי ואילו במסמך המודפס הם מוצגים רק באות הראשונה בלבד. להלן פרטיהם המלאים:

- **א.** אבי שוורץ המכונה 'אנדרי'. החליף את 'רודי' כממונה על 'המוסד לעליה ב' במרסיי.
- **ב.** ברמן, אחד המעפילים שהיה אחראי למטבח המעפילים.
- **ג.** 'גד', כינוי של מיכה פרי, ממלווי 'אקסודוס 47' שנמצא באונית הגירוש Empire Rival.
- **ג**. גד הילב, חבר בקבוצת החוף (היה רב החובל של 'חיים ארלוזורוב').
- **ג.** גדע שוחט, הממונה על האחזקה והתקנת האוניות - במרסיי.
- **ד.** הכוונה לדוד מימון, ימאי פלי"ם מנוסה שבאותה עת היה מפקד 'שיבת ציון' -'האורה'.
- הנס, הינו 'הגדעוני' רוזן שלמה.
- **ו.** ורנר סלומון, קצין ים א"י שהועסק ע"י 'המוסד לעליה ב'.
- **ח.** חגי אבריאל, פעיל 'המוסד לעליה ב' במרסיי המכונה 'חנן'.
- **י.** יאיר ברקר, ימאי פלי"ם, שנמנה על קבוצת החוף בפורט דה-בוק.
- **י.** 'פתח', אחד מכינויי יגאל אלון.
- **ל.** מדם לוי, מתנדבת כאחות.
- **מ.** מרדכי רוזנמן, מנהיג המעפילים.
- **מ.** "מ. בתור מתורגמן לרופא שניים". הכוונה כנראה ל"משה', כינויו של אורי גורן מקבוצת החוף.
- **מ.** מייק הררי 'הגדעוני' של 'שיבת ציון'.
- **מ-** מרגה גוטהלף-גורן, שהתחזתה לאחות הצלב האדום ופעלה כמקשרת בין החוף לאוניות.
- **נ.** ניסן לויתן, ימאי פלי"ם, מפקד קבוצת החוף בפורט דה-בוק.
- **ס.** סימה שמוקלר, החובשת של 'אקסודוס 47'.
- **ע.** 'עופר', כינוי של שאול ביבר, שנמנה על קבוצת החוף.
- **פ.** 'פרננד', כינויו של חנן גייסמר, פעיל 'המוסד לעליה ב' במרסיי.
- **צ** - צבי כצנלסון, ימאי פלי"ם ממלווי 'אקסודוס 47', המכונה 'מירי'.
- **ש.** 'שמיר', כינויו של איש צוות האחזקה במרסיי, נחום כרמלי-ברנשטיין, חבר קבוץ חולתא.

הערות והשלמת קטעים שהושמטו מהיומן

מספרי ההערות להלן תואמים את מספרי ההערות שמרדכי רוזמן מציין בגוף היומן. 'ללא #:' מציין הערה שלי שאיננה מצויינת בגוף היומן.

עמוד 2 - 31 ביולי

הערה 1: "נפגשתי עם צ. שהיה באוניה לפני ונסע עם האנשים על 'הנשיא' " - הכינוי של האוניה 'אקסודוס 47'.

הערה 2: "תנאים סניטריים איומים, יותר גרועים מאשר אצלנו". הכוונה לתנאים שהותקנו באוניות המעפילים שלנו, בהשוואה לאוניות הגירוש הבריטיות, שהיו למעשה אוניות-משא.

הערה 3: "היום זה היום הראשון שהביאו אוכל לאנשים ואנשים שלנו היו על הסירה". הכוונה לאוכל שהובא לאוניות ע"י קבוצת החוף של הפלי"ם.

הערה 4: "מצאתי ... כמה אנשים מהמחנה שלי... פינה חמה קצת...". הכוונה למעפילים מהמחנה שאבנר היה אחראי עליו לפני הפלגתם ב'אקסודוס 47'.

ללא #: "הרופאים של 'אוזא' ". ארגון רופאים צרפתי שהתנדב לבדוק את התנאים באוניות הגירוש. כעבור זמן מה שיגר ארגון הצלב האדום 3 רופאים שוויצריים שהצטרפו לשלושת האוניות.

עמוד 4 - 1-4 באוגוסט

הערה 5: "אח של הילד שנהרג". אחיו של הנער צבי יעקובוביץ, אחד משלושת הרוגי 'אקסודוס 47' .

הערה 6: "הבחורות שלנו נהפכו פתאום להיות ל"אוזא' ". הקשר בין החפ"ק לבין החברים באוניות נעשה ע"י חברות שפעלו בתעודות מזויפות של 'אוזא'. הבולטת היתה **מ.-** מרגה גורן-גוטהלף, 'הגדעונית'.

עמוד 4 – 4-6 באוגוסט

ללא #: "וישנם כאן אנשים שעלו עם האוכל והם מא"י". הכוונה לחברי קבוצת החוף או לשני שליחי מפלגות שעלו ל – **E.R.**

ללא #: "הרופא (החדש) מהצלב האדום הבינלאומי". ד"ר מארטי, שוויצרי שליווה את המעפילים עד להמבורג.

עמוד 5 – 6-8 באוגוסט

ללא #: "מסרתי שרוצים לרדת 6 אנשים". השלמת המשפט שהושמט: **"רומנים, גנבים מועדים וצריך לסדר אותם אחת ולתמיד".**

הערה 7: "מסרתי דו"ח ומכתב ל"דרור". תנועת 'דרור'-'החלוץ'.

עמוד 6 – 8-9 באוגוסט

ללא #: "יש צרות עם אנשי "האגודה"... היינו מוכרחים לתת להם". בהמשך, המשפט שנשמט: **"ואני מקווה שאחר כך נעשה להם צרות".** הכוונה לאנשי 'אגודת ישראל".

ללא #: "מסרתי פתקה חזרה שלא הגיעה". בהמשך, המשפט שנשמט: **"מסרתי על 6 אנשים שצריך לסדר".**

עמוד 7 - 9-10 באוגוסט

ללא #: "נעשית פעולת תעמולה חזקה בקרב המשפחות הללו...". סוף המשפט שהושמט: **"ומאימים עליהם שבחוף יחסלו אותם".**

עמוד 8 – 11-12 באוגוסט

ללא #: "ניסיתי להתקשר עם 'הויגור' "במספרים" [?] ואינני בטוח שגילו אותי". הכוונה לאוניה **Ocean Vigour.**

עמוד 10 – 14-15 באוגוסט

ללא #: "קטע מעיתון על המאורעות בת"א". המשך המשפט שהושמט: **"על ההלוויה ועוד כל מיני שטויות ממין זה".**

עמוד 11 – 15 באוגוסט

ללא #: "בא.ר. הוציאו עתון בשם 'בדרך' ". המדובר באוניה Empire Rival .

עמוד 12 - 15-16 באוגוסט

ללא #: "העתון של E.R. גדוש בחומר, אבל אינני מבין...". הכוונה לעתון 'בדרך' באידיש, שפה שהצבר 'סקנדי' לא ידע.

הערה 8: "הכומר שנסע עם "הנשיא" בתור חבר מהקרו". הכוונה לכומר ג'ון סטנלי גראואל, איש צוות 'אקסודוס 47' .

הערה 9: "הריגת המעפילים בלי כל סיבה, נוסף להריגת מלח אמריקאי". הכוונה להריגת שני מעפילים והקצין השני, ביל ברנשטיין, בגשר 'אקסודוס 47'.

הערה 10: "השיחות בקרלסבד נפתחו היום". כנס המנהיגות הציונית באירופה.

עמוד 13 – 16-17 באוגוסט

הערה 11: "והיום היתה פניקה בקשר לכך". בעת העלאת המעפילים לאוניות הגירוש הם מנעו מהם מלהחזיק את תרמיליהם.

עמוד 14 – 17-18 באוגוסט

הערה 12: "נעשתה היום רשימה... ונתברר ש"מתו" 30 איש". הכוונה ליורדים מהאוניה.

ללא #: "הם עולים כבר לכולם על העצבים ואם ירבו בכך...". סוף המשפט שנשמט: **"נשלם להם את המגיע כשנסע מכאן".**

עמוד 15 – 18-19 באוגוסט

הערה 13: "קבלנו חרבון מא. בקשר למשפחה שירדה בהמלצתנו לד' ". אבי שוורץ כעס על ההמלצה להעלאת המשפחה ב'עליה ד', מסמכים מזויפים.

הערה 14: "...יהיה שמח בקשר לכך ואנשים שלנו יסעו לקפריסין וחזרה כמו כלום". הכוונה לחברי הפלי"ם במסגרת פעילות 'המוסד לעליה ב'.

עמוד 16 – 19 באוגוסט

ללא #: "ואי-אפשר לעבור לסדר היום עד שלא נסתלק מכאן...". הקטע הבא שנשמט: **"באמת לא טעינו בשלחנו מכתב אליהם ובהתמרמרנו על כל מיני סידורים משונים של אבי ובאמת מתברר שגם הם** [אנשי קבוצת החוף של הפלי"ם] **נרגנים ומחפשים אפשרות של העלאת מפרשים ועוגן ומתרחקים מכאן (כדברי שמיר). בעיקר הם לא סובלים את אבי , הוא נטפל מחריד ונדמה לו שהוא לבדו ישלוט בכל העניינים. והעיקר שאינו משתף פעולה עם אף אחד מהג'מע** [החבריא] **ונדמה שגם ניסן לא מתעסק בכל העניינים האלה. הוא מבקש מאתנו למתוח בקורת על כל מה שהוא שולח לנו ולשפוט בעצמנו לפי ראות עינינו. הם משתדלים להעמיד אותו על טעויות והוא אינו מנסה לתקן אותן וכך שכל הדברים נשארים כמו שהם. בקשר לעתיד...".**

ללא #: "ואלה שישנם יתחלקו כך: י. [יאיר ברקר], ג. [גד הילב], ו. [ורנר סלומון] וכל 'הינקים' שישנם ושירדו מהכלים [אנשי מח"ל מצוות 'אקסודוס 47' שנצטוו לרדת מאוניות הגירוש] יעלו על 'הגדולה' [Pan York] בסוף השבוע. ברזרבה, נ. [ניסן] וע. ['עופר']. 'הגדעונים' יעלו, פ. ['פופשן'] וה. [הנס, רוזן שלמה] ". המדובר בתכנית איוש צוות מלווים באחת משתי 'הפאנים'.

ללא #: " 'המלח' ['גאולה'] מלווה משחתת כבר, 'הצפונית' ['מדינת היהודים'] עדיין במקומה [במפרץ ביון] ומחכים לה 'המנוולים' [הבריטים]". שתי אוניות מעפילים שעמדו לצאת לרומניה.

הערה 15: "ובכלל, מה כל העניין ומה קרה שם ? בארץ מנהיגי הימין יושבים [במעצר]. נתקבלו הדו"חים מ'האורה' ו'החומה' [שתי ספינות המעפילים, 'שיבת ציון' ו'י"ד חללי גשר א-זיו'] ואנחנו כאן נקבל תמצית הדברים. ש. ['שמיר'] יישלח לאיטליה לבנות שני כלים [את 'הברק' ו'החלוץ'] וג. [גדע שוחט] ישאר כאן לבנות את 'הגדולה' ".

הערה 16: "את האוכל... הם מחלקים, אבל יש גנבות רבות מאוד, כך שחלק די הגון הולך". המדובר בסברה שהצוות הבריטי של E.R היה לוקח "מעשר" מהאוכל שהובא למעפילים.

ללא #: "מדם ל. [לוי] נמצאת אצלם [ב- Empire Rival] בתור אחות. נוסף, ישנם 2 הא"י שכתבו לנו עליהם". [הכוונה לשליחי המפלגות, אלחנן ישי ויוז'יק לימון שהצטרפו לאוניה. השליח השלישי, מאיר שורץ, הצטרף מאוחר יותר ל-Ocean Vigour]. נוסף לכל אלה, ישנה גם ס. [סימה שמוקלר, החובשת של 'אקסודוס 47'].

עמוד 17 - 19-20 באוגוסט

ללא #: "בכלל בין קבריא" – צ"ל בין החבריא.

הערה 17: "הקולונל גרקסון". צ"ל גרגסון, שהיה מפקד שיירת הגירוש.
ללא #: "נראה אם נפליג לפני קבלת כל הדברים הללו". הקטע בהמשך הושמט: **"גם מ'שמיר' נתקבל מכתב הוא מודיע שאינו משתף פעולה עם אבי וכל מה שהוא מוסר ומודיע זה הכל על דעת עצמו. נוסף הוא כותב שהוא מתאר לו מה שמתרחש בצרפת. א. שיעבירו את הסכסוך מהארץ הנה. ב. תהיה כפי הנראה מחתרת בתוך מחתרת. ג. במילא אנחנו נסתלק מתנאי עבודה עם הטיפוסים הנוכחיים ונוסף הוא כותב, אבל כל זמן שאנחנו ואתם כאן נעזר בצותא. אין טעם להמשיך בגנותו של אבי היות ואינו כדאי לזאת. בזה אני חושב שנגמר העניין עם הביקורת על 'המוסד' וכך נצטרך להמשיך אתם עד הסוף ובינתים אפשר היה לעשות רבות בהרבה דברים ומחמיצים הזדמנויות. משונה שאנשים כמו אבי מקבלים את האחריות לכל העניין. נדמה לי שלעניין כזה היה צריך לתת את מלוא הכח הארגוני וכך מפקירים את העניינים ואת האנשים. משונה שאין איש יותר מוכשר מאבי לעניין".**

עמוד 18 – 20-21 באוגוסט
ללא #: "מ'החומה' ['י"ד חללי גשר א-זיו'] כולם [המלווים] ירדו בארץ ושלום [דוליצקי] מהארץ נסע אתם לקפריסין". הבריטים חזרו בהם מהרעיון להחזיר את המעפילים לארצות המוצא – אחד מהישגי 'אקסודוס 47'.

עמוד 19 - 21 באוגוסט
ללא #: "צרות במטבח... אבל **ב.** [ברמן, אחד המעפילים], האחראי על המטבח, הודיע להם [לבריטים] שהוא יוצא מהמטבח ושהם בעצמם יתעסקו עם זאת...". הבריטים התקפלו.

לימים, בהתיחסו ליומן כתב אבנר, ש"חגג" את יום הולדתו ערב ירידתו מהאוניה:
"אני מבקש שיתייחסו ליומן כמו שנכתב בידי נער בן 20 שעלה על אונית הגירוש ונתקל במצב "בלתי-אפשרי" וכותב את רשמיו".

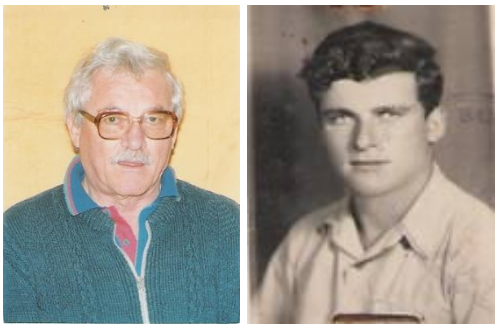

היו ימים: 'סקנדי' ב– 47' ו-60 שנה אחרי